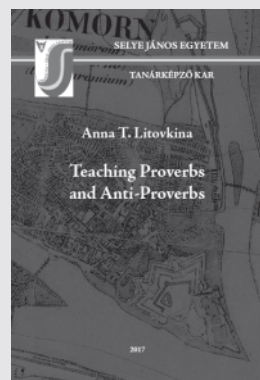

SZERDI ILONA

KÖZMONDÁSOK ÉS KÖZMONDÁS- FERDÍTÉSEK A NYELVÓRÁN

(ANNA T. LITOVKINA:
TEACHING PROVERBS
AND ANTI-PROVERBS.
SELYE JÁNOS EGYETEM
TANÁRKÉPZŐ KAR,
KOMÁROM 2017. 259 O.)

mutatja be. A történeteket gazdagító, apró részleteket tovább görgető vagy az eseményeket kiegészítő illusztrációk a lányok hétköznapi életterét olykor mágikusabbnak ábrázolják a szöveg-nél – például a költöztető autóból kihulló tárgyak a valós méretüktől eltérő nagyságban, Liza szerinti hasznosságuk szemszögéből kerülnek ábrázolásra. Külön érdeme az illusztrációnak, hogy betüremkedik a szöveg világába, és egy-egy szót, érzelmet, gondolatot vizuálisan is ábrázol – a zsugorító-varázsige például tőpörödő tipográfiával, lebegő írással kerül lejegyzésre. A vizualitás és érzékel-tetés fontosságáról tanúskodik, hogy a lányok szimbólumaként két könyvjelző, egy sárga (szőke) és egy fekete is található a könyvben. A kétféle világ, a külső és belső látás párhuzamos jelenléte tehát minden ízében átjárja a művet.

Mimi és Liza története a szlovák kortárs gyermekirodalomban óriási sikernek örvend. Úgy gondolom, a magyar befogadók körében is hasonló karrier vár a műre. Olvassuk a világ színességére nyitott szívvel!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bárdos József: „A meseregény műfaji sajátosságai”. In: Bárdos József – Galuska László Pál: *Fejezetek a gyermekirodalomból*. Nemzedékek Tudása, Budapest, 2013, 69-79.
- Gombos Katalin: *A gyermeklírareneszánsza*. In: *Inskolakultúra*, 2007/5, 42-58.
- Katarína Kerekesová, Katarína Moláková, Alexandra Salmela: *Mimi & Liza*. Illusztrálta: Katarína Kerekesová, Boris Šima, Ivana Šebestová. Slovart – Fool Moon, 2013.
- Katarína Kerekesová, Katarína Moláková, Alexandra Salmela: *Mimi & Liza*. Illusztrálta: Katarína Kerekesová, Boris Šima, Ivana Šebestová. Fordította: Polgár Anikó (Scolar, Budapest, 2016)
- Lovász Andrea: *Felnőtt gyermekirodalom*. Cerkabella, Szentendre, 2015.
- N. Tóth Anikó: *Tükörkönyv*. Kalligram, Pozsony, 2007.

Európában és Észak-Amerikában főként a tömegkommunikációs eszközöknek és az internetnek köszönhetően egyre népszerűbb a közmondások ferdítése. A jelenség nem újkeletű, a közmondásferdítések ugyanis egyidősek a hagyományos közmondások keletkezésének idejével. Közmondásferdítésekkel számos helyen találkozhatunk: magánlevelekben, a sajtóban, dalokban, képregényekben stb. Ezekkel a gondolatokkal vezeti fel könyvének témáját T. Litovkina Anna, akinek a *Teaching Proverbs and Anti-Proverbs* [magyarul: *Közmondások és közmondásferdítések tanítása*] című angol nyelvű munkája egyetemi tankönyvként jelent meg 2017-ben a Selye János Egyetemen.

Az *Előszót* és a *Köszönetnyilvánítást* követő *Bevezetés* (9–39. old.) tíz alfejezetre tagolódik. A szerző rövid összefoglalást ad a közmondásferdítések eddigi kutatásáról és azokról az angol közmondásokról, amelyek a legtermékenyebbnak bizonyulnak a ferdítések szempontjából (példaként szolgál az *Old soldiers never die, they just fade away* [magyar fordításban: *Az öreg harcosok sosem halnak meg, csak csendben eltűnnek.*] angol közmondás 79 ferdítésváltozata). Megismerteti az olvasóval az angol-amerikai közmondásferdítések kedvelt témaköreit (szexualitás; antifeminizmus; a makacs, bőbeszédű, házsártos, buta, nagyon igényes, kíváncsiskodó, parancsolgató nőtípus és a hatalmaskodó anyóstípus; a vénlány és az özvegy, az ügyvéd, a pénz, a szerelem, a barátság, a házasság, a tanulás, az alkohol és a drog, a vallás stb.) és a létrejöttüket elősegítő nyelvi megoldásokat (pl. hangzó-, szó- vagy mondatrészcseré, szó- és hangisméltés, kiegészítés, poliszémia és homonímia, halandzsza, nyelvkeveredés, rím stb.). Mindezekről magyarul is olvashatunk a szerző eddig megjelent magyar nyelvű publikációiban (pl. T. Litovkina–Mieder 2005, Vargha–T. Litovkina 2007, Hrisztova–Gotthard 2008, T. Litovkina et al. 2008, 2013, T. Litovkina–Vargha 2005, 2006).

A szerző a könyvének központi egységében (*Part I. Chapters*, 41–102. old.) a különböző magyarországi egyetemek és főiskolák kurzusain – *Anglo-American Proverbs* [magyarul: *Angol-amerikai közmondások*] és *Proverbs in an American Cultural Context* [magyarul: *Közmondások amerikai kulturális kontextusban*] – szerzett tanári tapasztalatait osztja meg az olvasóval. A tankönyvben ismertetett számos, a közmondások ismeretére és alkalmazására irányuló feladat a fonetika, a grammatika, a mondattan, a kultúra, az olvasás, a beszéd és az írás tanulását, valamint a szókincs fejlesztését segíti. A kommunikációs és íráskészség fejlesztését támogató gyakorlatokban például olyan, saját élethelyzetből merített történetet kell a diákoknak összeállítaniuk szóban vagy írásban, amelybe ellentétes jelentésű, rokon értelmű, bibliai és/vagy latin eredetijükben megfogalmazott közmondásokat építenek be (45–53. old.). A hagyományos bölcsességek naiv elfogadásának átgondolásaképpen keletkező közmondásferdítésekre épülő gyakorlatok pihentető tanulási légkört hoznak létre az osztályteremben, és rámutatnak a közmondások napjainkban gyakori használatára

(75. old.). A közmondásferdítések sikerrel használhatók a közmondástudás felmérésében is: lásd a *Mely közmondások lettek alább parodizálva?; Mely közmondások kapcsolódtak össze az alábbi közmondásferdítésekben?; Kösd össze az alábbi közmondásferdítések két tagmondatát!; Kösd össze a félbeszakított wellerizmusokat!; Alább kisgyermek által kiegészített közmondásokat láthatsz. Javítsd ki a válaszaikat!; Fejezd be a félbehagyott közmondásokat!* (69–75. old.) feladatokat. A szerző ötletet ad a kreatív írásgyakorlatokhoz is, ilyen például egy-egy reklám- vagy hirdetésszöveg írása közmondás alkalmazásával vagy saját közmondásferdítés megformálásával (76–77. old.) vagy egy-egy mese átírata közmondások beépítésével (97–101. old.). A szerző külön kiemeli a mesék (népmesék, tündérmesék), a fabulák és egyéb történetek szerepét a nyelvórákon. Egy-egy mesének, történetnek közmondással való összefoglalása segítséget nyújt a kontextusnak megfelelő közmondáshasználat elsajátításában (92. old.), a mesék közmondásokkal való újírása pedig a diákok attitűdjét alakíthatja, kellemes légkört teremthet, fokozhatja a diákok érdeklődését és fejlesztheti a kreativitásukat. A szerző gyakorlati tanáccsal is segíti a pedagógus olvasót: nagyobb csoportok esetén természetesen nincs elég időnk, hogy minden diák munkáját felolvassuk, ezért a művek kitévezhetők a falra vagy a faliújságra, ahol az osztálytársak bármikor elolvashatják egymás munkáit. A feladat továbbgondolásaképpen a közmondásokkal megírt történetekből később törölhetők a közmondások. Az így keletkezett hiányos szöveget a betöltendő közmondások listájával kicserélhetik a diákok egymás között. A versenyszellem felébresztése érdekében arra kérhetjük az osztályt, hogy a közmondások behelyettesítését a hiányos szövegekbe minél ügyesebben és pontosabban végezzék, a leggyorsabbat pedig győztesként kiálthatjuk ki. A szerző kiemeli, hogy a meseválasztást – a motiváció érdekében – érdemes a gyerekekre bízni (100–101. old.).

A szerző a gyakorlatokhoz közmondások és közmondásferdítések listáját (105–161. old.), valamint gyűjteményét (57–68. old.) is ajánlja. Előbbiek a tankönyv második egységében (*Part II. Appendices*) bőséges mellékletként kapnak helyet: *A 250 leggyakoribb közmondás a Berkeley-i Kaliforniai Egyetem Antropológiai Tanszékének folklór archívumában; 384 angol-ame-*

rikai közmondás a saját korpuszomból, amelyek három vagy annál több ferdítésváltozattal rendelkeznek; A 20. századi angol-amerikai nyelvterület írott forrásaiban leggyakrabban használt 486 szólás és közmondás; Az amerikai médiában leggyakrabban előforduló 169 közmondás a 20. század végén. A szerző egy 20 feladatból álló témazáró tesztet (162–180. old.) és két óratervi javaslatot – *A Miss Is as Good as a Mile: Metapher* [a közmondás megközelítő jelentése magyar mondással: *A majdnem a semmi testvére*] és *Time is Money: Time* [magyarul: *Az idő pénz: Az idő*] (181–204. old.) – is közzétesz könyvében. A könyv T. Litovkina Anna *Angol-amerikai közmondások* kurzusait látogató diákjainak a munkáival zárul: közmondásferdítésekkel, reklám- és hirdetésszövegekkel, valamint az ártírt mesékkal és történetekkel (205–246. old.).

T. Litovkina Anna alábbi reményei és ajánlása mellé én is csatlakozom: a könyv „bátorítást ad a közmondások és a közmondásferdítések használatára a nyelvi osztályokban, hogy a tanárok használni tudják majd az itt tett néhány javaslatot, és be tudják azokat építeni saját tanterveikbe. Bár a könyv az angol-amerikai közmondások és közmondásferdítések másodnyelvi oktatásba való beépítésére fókuszál, a fenti alapötlet más nyelvekhez és kultúrákhoz is könnyen igazítható” (102. old. – fordítás tőlem: Sz. I.). A feladatok sémáját felhasználva az adott nyelv közmondásainak a behelyettesítésével a gyakorlatok a magyar, a szlovák, a német és más idegen nyelvek oktatásában a tanítási óra kiegészítői is lehetnek. A kötet a Selye János Egyetem jegyzetboltjában vásárolható meg.

HIVATKOZÁSOK:

- Hrisztova-Gotthardt Hrisztalina – T. Litovkina Anna – Barta Péter – Vargha Katalin 2008. Poliszémia, homonímia és homofónia az antiproverbiumokban – magyar, angol, német, francia és orosz példákkal. In: Daczi Margit – T. Litovkina Anna – Barta Péter (szerk.): *Ezerarcú humor*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 98–108.
- T. Litovkina Anna – Barta Péter – Hrisztova-Gotthardt Hrisztalina – Vargha Katalin 2008. A szójáték egyes típusai az antiproverbiumokban – magyar, angol, német, francia és orosz példákkal. In: Daczi Margit – T. Litovkina Anna – Barta Péter (szerk.): *Ezerarcú humor*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 109–122.
- T. Litovkina Anna – Mieder, Wolfgang 2005. „A közmondást nem hiába mondják”. *Vizsgálatok a proverbiumok természetéről és használatáról*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- T. Litovkina Anna – Vargha Katalin 2005. *„Éhes diák pakkkal álmodik”. Egyetemisták közmondás-élváltoztatásai*. Magánkiadás, Budapest.
- T. Litovkina Anna – Vargha Katalin 2006. *„Viccében él a nemzet”. Válogatott közmondás-paródiák*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.
- T. Litovkina Anna – Vargha Katalin – Barta Péter – Hrisztova-Gotthardt Hrisztalina 2013. *Nyelvi humor a közmondásferdítésben magyar, angol, német, francia és orosz példákkal*. In: Vargha Katalin – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna (szerk.): *Sokszínű humor*. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 243–268.
- Vargha Katalin – T. Litovkina Anna 2007. *„Hallgatni Arany, beszélni Petőfi”. A magyar antiproverbiumok ferdítési módjai (formai változatok és nyelvi humor)*. *Magyar Nyelv* 2: 179–199.